

I

Op een broeierige zomermiddag aan het eind van augustus 1915 wandelde Beata Wittgenstein met haar familie langs de oever van het Meer van Genève. De zon brandde en het was windstil, en terwijl ze in gedachten verzonken achter de anderen aan slenterde, leek het wel of de vogels en insecten luidruchtiger waren dan gewoonlijk. Beata en haar jongere zus Brigitte brachten met hun moeder de zomer door in Genève. Beata was net twintig geworden, Brigitte was drie jaar jonger. Ruim een jaar geleden was de Eerste Wereldoorlog uitgebroken en dit jaar had haar vader erop gestaan dat ze de vakantie buiten Duitsland zouden doorbrengen. Hij was voor een maand naar hen toe gekomen. Haar twee broers hadden dienst genomen bij de landmacht en zij hadden een week verlof gekregen om ook bij hen te zijn. Horst was drieëntwintig, hij was luitenant bij het districtshoofdkwartier in München. Uwe was kapitein in het 105e Infanterieregiment van de Dertigste Divisie, een onderdeel van het Vierde Leger. In de week die hij in Genève doorbracht, was hij zevenentwintig geworden.

Het was een wonder dat de hele familie weer even bij el-

kaar kon zijn. Nu de oorlog alle jongemannen in Duitsland leek op te slokken, maakte Beata zich, net als haar moeder, voortdurend zorgen om haar broers. Haar vader verzekerde hen steeds dat het niet lang meer zou duren, maar als ze naar de gesprekken tussen hem en haar broers luisterde, hoorde ze iets heel anders. De mannen zagen de toekomst veel somberder in dan de vrouwen. Haar moeder praatte nooit over de oorlog en Brigitte klaagde alleen maar dat er bijna geen knappe jongens meer waren om mee te flirten. Al sinds ze een klein meisje was, wilde Brigitte alleen maar trouwen. Kortgeleden was ze verliefd geworden op een studievriend van Horst, en Beata vermoedde dat haar knappe zusje zich de komende winter wel zou verloven.

Beata had geen belangstelling voor dat soort dingen. Ze was een rustig meisje, leergierig en serieus, en ze zat liever met haar neus in de boeken dan zich met jongens bezig te houden. Haar vader zei vaak dat ze een perfecte dochter was. De enige keer dat ze onenigheid met hem had gehad, was toen ze had gezegd dat ze net als haar broers naar de universiteit wilde, wat hij onzin vond. Hoewel hijzelf een ernstige, geleerde man was, was hij van mening dat een universitaire graad voor een vrouw van geen enkel nut was. Hij had haar voorgehouden dat ze binnen afzienbare tijd zou trouwen en dan voor haar man en kinderen zou moeten zorgen. Daar was geen studie voor nodig, dus had hij er geen toestemming voor gegeven.

Beata's broers en hun vrienden waren levenslustige jongemannen en haar zus was een knap, koket meisje. Beata had zich altijd een beetje een buitenstaander gevoeld, omdat ze zich liever op de achtergrond hield en graag leerde. Ze had het liefst lerares willen worden, maar als ze dat zei, lachten haar broers en zusje haar uit. Volgens Brigitte werden alleen arme meisjes lerares of gouvernante, en haar broers beweerden dat

die bovendien altijd lelijk waren. Beata was niet arm en be-slist niet lelijk, dus werd ze nogal eens met haar wens ge-plaagd. Haar vader was eigenaar en directeur van een van de grootste banken in Keulen, waar ze in de wijk Fitzengraben in een mooi groot huis woonden. Hun moeder, Monika, was een vooraanstaande vrouw, die in hun kringen werd bewon-derd om haar schoonheid, elegante kleren en juwelen. Ze had net zo'n kalme natuur als Beata. Op haar zeventiende was ze met Jacob Wittgenstein getrouwd en ze waren al achten-twintig jaar gelukkig samen.

Hun huwelijk was door de wederzijdse families geregeld en het was een succes geworden. Ze hadden allebei een fortuin meegebracht en Jacob had hun bezit alleen maar vergroot. Hij bestuurde de bank met ijzeren vuist en een vooruitziende blik. Zijzelf en hun erfgenamen hoefden zich geen zorgen om de toekomst te maken, de Wittgensteins zaten er warmpjes bij. Het enige wat zich niet liet voorspellen, was het verloop van de oorlog, maar dat gold voor iedereen. De tijd die het gezin in Genève was gegund, was zowel voor de ouders als voor de kinderen een weldadige onderbreking.

Tot nu toe hadden ze de zomervakanties in Duitsland door-gebracht, aan zee, maar dit jaar had Jacob erop gestaan dat ze de maanden juli en augustus naar het buitenland zouden gaan. Hij had een generaal die hij kende om een enorme gunst ge-vraagd en zo was het gekomen dat zijn twee zoons tegelij-kertijd een week bij hun familie konden zijn. De Wittgen-steins waren in Duitsland een uitzondering: een joodse familie die niet alleen steenrijk, maar ook heel machtig was. Hoewel Beata zich daar wel van bewust was, stond ze er nooit bij stil, want ze vond haar studie veel belangrijker. Brigitte ergerde zich soms aan de beperkingen die hun geloof haar op-legde, maar Beata was heel religieus en dat deed haar vader genoeg. Als jongeman had hij zijn ouders diep geschokt toen

hij aankondigde dat hij rabbijn wilde worden, maar zijn vader had met hem gepraat en hem overgehaald om net als hijzelf en Jacobs broers, ooms en daarvoor zijn grootvader bij de bank te komen. Het was een familietraditie en al had Jacobs vader veel respect voor het leven van een rabbijn, hij was niet van plan zijn zoon eraan op te offeren. Dus Jacob was gehoorzaam voor de bank gaan werken en kort daarna was hij getrouwd. Nu was hij vijftig, vijf jaar ouder dan zijn vrouw.

Het hele gezin was het ermee eens dat het een verstandig besluit was geweest de zomer in Zwitserland door te brengen. Ze hadden er veel vrienden, en zowel Jacob en Monika als de kinderen waren uitgenodigd voor allerlei feestjes. Jacob kende er alle bankiers, en ook in Lausanne en Zürich hadden ze vrienden bezocht en de meisjes meegenomen als dat mogelijk was. Nu Horst en Uwe er waren, brachten ze zo veel mogelijk tijd met hen door. Uwe zou na zijn verlof naar het front gaan en Horst had het in München erg naar zijn zin. Ondanks zijn strenge opvoeding was hij een beetje een losbol geworden; hij en Brigitte hadden meer gemeen dan zij beiden met Beata.

Uwe hield zijn pas in en wachtte tot Beata hem had ingehaald. Hij nam haar altijd in bescherming, misschien omdat hij zeven jaar ouder was dan zij, maar vooral omdat hij een zwak voor haar had vanwege haar zachtmoedige, liefdevolle natuur.

‘Waar loop je over te peinzen, Bea? Je komt zo ernstig en stillletjes achter ons aan. Wil je niet liever met ons mee wandelen?’

Haar moeder en zusje liepen inmiddels al een heel eind voor hen uit, druk pratend over mode en de jongens die Brigitte op de feestjes van de afgelopen week aantrekkelijk had gevonden. De mannen praatten over belangrijker zaken: bankieren en de oorlog. Na de oorlog zou Uwe terugkeren in zijn functie bij de

bank, die hij al vier jaar had bekleed. Haar vader had gezegd dat Horst dan zijn vrolijke leventje zou moeten opgeven om ook bij de bank te komen, en dat had Horst beloofd. Bij het uitbreken van de oorlog was hij pas tweeëntwintig geweest, maar na de oorlog zou hij serieus aan zijn toekomst gaan werken, had hij gezegd. Jacob had al een paar keer laten vallen dat hij vond dat Uwe eens aan trouwen moest denken. Jacob verwachtte dat zijn kinderen, en trouwens iedereen om hem heen, hem gehoorzaamden. Dat verwachtte hij ook van zijn vrouw, en ze had hem nooit teleurgesteld. Zijn enige teleurstelling was Horst, die het leven nog steeds niet serieus wilde nemen en al helemaal niet wilde trouwen. Dat wilde alleen Brigitte. Beata had nog geen enkele man ontmoet voor wie ze meer dan normale belangstelling koesterde. Hoewel er onder de zoons van de vrienden van haar ouders best knappe jongens waren, vond ze de jongere nogal kinderachtig en de oudere een beetje ontzagwekkend en soms vrij zwaarmoedig. Daarom had ze geen haast. Ze zei vaak – natuurlijk niet tegen haar vader, maar wel tegen haar moeder of zusje – dat ze het liefst met een geleerde wilde trouwen, hij hoefde echt geen bankier te zijn. Volgens Brigitte waren geleerden saaie mannen. De knappe vriend van Horst die zijzelf op het oog had, was net zo frivool als zij en kwam eveneens uit een vooraanstaande bankiersfamilie. Brigitte wist nog niet dat haar vader van plan was om in september met de ouders van de jongen over een eventueel huwelijk te praten. Voor Beata had hij nog niemand op het oog en daar was ze blij om. Ze ging trouw met haar ouders mee naar allerlei feestjes, in de kleren die haar moeder voor haar uitzocht, ze praatte er beleefd met de gastvrouw en de gastheer, en ze was altijd weer even blij als ze naar huis gingen. In tegenstelling tot Brigitte, die dan steevast klaagde dat het nog veel te vroeg was om weg te gaan en zich vertwijfeld afvroeg waarom ze zo'n slome familie had. Dat was Horst natuurlijk met haar eens.

‘Heb je je hier een beetje vermaakt, Beata?’ vroeg Uwe zacht. Hij was de enige die moeite deed om een behoorlijk gesprek met haar te voeren en die belangstelling had voor haar mening.

‘Ja, het is hier fijn.’ Ze glimlachte verlegen. Ook al was hij haar broer, ze verbaasde zich er steeds weer over dat hij zo’n aardige, knappe man was. Hij leek precies op hun vader: hij was lang en blond, hij had blauwe ogen en hij was net zo sportief als Jacob vroeger was geweest. Ook Horst en Brigitte leken op hun vader. Ondanks hun blonde uiterlijk wist iedereen natuurlijk dat ze joods waren, maar de Wittgensteins stonden in zo’n hoog aanzien dat ze zelfs in de hoogste kringen van Keulen werden geaccepteerd, en Jacob was al sinds zijn jeugd bevriend met leden van de families Hohenlohe en Thurn und Thaxis. Alle deuren stonden voor hen open. Toch had Jacob zijn kinderen op het hart gedrukt dat ze alleen met een joodse huwelijkspartner mochten aankomen. Daar werd niet aan getornd en daar waren ze van doordrongen. In hun eigen kring hadden ze meer dan genoeg keus en daar moesten ze het mee doen.

Uwe en Beata leken absoluut niet op elkaar; niemand die hen daar samen zag wandelen, zou raden dat ze familie van elkaar waren. Beata leek op haar moeder: ze was klein en tenger, ze had ravenzwart haar en een porseleinwitte huid. Maar haar moeder had donkerbruine ogen en die van Beata waren groot en blauw, een donkerder blauw dan van haar broers en zusje. Haar vader schiep er stiekem genoegen in dat ze het evenbeeld van haar moeder was; na al die tijd was hij nog steeds zo verliefd op zijn vrouw dat een glimlach van Beata hem altijd ontroerd deed denken aan Monika in de beginjaren van hun huwelijk. Daarom had hij een zwak voor Beata, en Brigitte klaagde vaak dat Beata zijn lievelingetje was. Beata kreeg altijd haar zin, vond ze. Ze besepte niet dat Beata niet

in zeven sloten tegelijk zou lopen en dat de kans groot was dat zijzelf dat wél zou doen. De enige keer dat haar vader boos op Beata was geworden, was toen hij ontdekte dat ze een anglicaanse bijbel voor zich had liggen.

‘Wat moet dit voorstellen?’ had hij streng gevraagd. Ze was toen zestien en had al een groot deel van het Oude Testament gelezen.

‘Het is een heel interessant boek, papa. Met prachtige verhalen, en er staat heel veel in wat wij ook geloven.’ Ze vond het Nieuwe Testament mooier dan het Oude. Maar haar vader kon het niet waarderen en had de bijbel van haar afgepakt. Hij wilde niet dat zijn dochter een christelijke bijbel las en dat had hij ook tegen haar moeder gezegd, en haar aangeraden beter te letten op wat Beata las. Beata had een onstilbare leeshonger en las alles wat ze maar te pakken kon krijgen, ook Aristoteles en Plato. Ze hield veel van de Griekse filosofen en zelfs haar vader moest toegeven dat ze, als ze een man was geweest, een belangrijke geleerde zou zijn geworden. Maar nu verlangde hij dat ze, net als Uwe, zo gauw mogelijk zou trouwen. Hij was bang dat ze anders een oude vrijster zou worden, en te serieus. Hij had een paar kandidaten op het oog en was van plan geweest zich de komende winter in de kwestie te verdiepen, maar de oorlog had daar een stokje voor gestoken. Een groot aantal jongemannen was nu onder de wapenen en het afgelopen jaar waren er al heel wat van hen gesneuveld. De toekomst was erg onzeker geworden en dat was zorgwekkend.

Jacob was van mening dat Beata een oudere man moest hebben, iemand die haar intelligentie op prijs stelde en dezelfde interesses had als zij. Eigenlijk zou een oudere man ook voor Brigitte beter zijn, want zij was te frivool en had iemand nodig die overwicht op haar had. Hoewel hij van al zijn kinderen hield, was hij erg trots op zijn oudste dochter. Hij beschouw-

de zichzelf als een wijze, meelevende man, iemand aan wie anderen zonder aarzelen raad konden vragen, en hij wist dat Beata ook erg veel van hem hield en respect voor hem had. Maar ze hield net zoveel van haar moeder en eerlijk gezegd vond ze haar gemakkelijker om mee te praten. Haar moeder was minder intimiderend dan haar rechtlijnige vader.

‘Ik wou dat je niet terug hoefde naar de oorlog,’ zei Beata verdrietig tegen Uwe toen ze langzaam voortslienterden. De anderen waren al omgekeerd, maar zij liepen nog een eindje door.

‘Ik vind het ook niet leuk, maar volgens mij zal het niet lang meer duren,’ antwoordde hij met een gemoedelijke glimlach. Dat geloofde hij zelf niet, maar je hoorde een vrouw gerust te stellen, vond hij. ‘Met Kerstmis mag ik vast wel weer met verlof naar huis.’

Beata knikte, maar ze dacht dat Kerstmis nog heel ver weg lag en dat ze het niet zou kunnen verdragen als er in de tussentijd iets met hem zou gebeuren. Ze aanbad Uwe, wat ze hem natuurlijk nooit had verteld. Ze hield ook veel van Horst, maar hij gedroeg zich eerder als een lichtzinnige jongere dan als een oudere broer. Hij plaagde haar vaak en ze moest altijd om hem lachen, maar de band tussen haar en Uwe was heel anders.

Op de terugweg naar het hotel praatten ze nog gezellig met elkaar en die avond dineerde het gezin samen voordat de jongens de volgende morgen weer zouden vertrekken. Zoals gewoonlijk amuseerden ze zich kostelijk met Horst, die allerlei mensen die ze hadden ontmoet, imiteerde, en de gekste verhalen over zijn vrienden vertelde.

De volgende dag vertrokken de drie mannen, terwijl de vrouwen nog drie weken zouden blijven. Jacob wilde dat ze zo lang mogelijk weg bleven, hoewel Brigitte zich al stierlijk begon te vervelen. Maar Beata en haar moeder vonden het

heerlijk in Zwitserland. Toen Brigitte op een middag met haar moeder zou gaan winkelen, zei Beata dat ze in het hotel wilde blijven omdat ze hoofdpijn had. Dat was niet waar, maar ze hield niet van winkelen. Brigitte wilde altijd in alle winkels van alles aanpassen en kocht grote hoeveelheden jurken, schoenen, hoeden en handschoenen, en haar moeder, die vond dat ze een uitstekende smaak had, maakte nooit bezwaar. Als ze ten slotte bij genoeg naaisters en hoedenmaaksters waren geweest, was de beurt aan de juweliers. Beata wist dat ze pas tegen etenstijd thuis zouden komen en installeerde zich met een boek in de zonnige tuin.

Na de lunch ging ze, zoals ze elke dag hadden gedaan, een wandeling maken langs het meer. Het was iets koeler geworden. Ze droeg een witte zijden jurk en een hoed om de zon uit haar gezicht te houden, en ze had een blauwe sjaal in de kleur van haar ogen om haar schouders geslagen. Neuriënd stapte ze voort. De andere hotelgasten zaten nog aan tafel of waren de stad in, dus ze had het pad voor zichzelf. Toen ze een poosje later met gebogen hoofd aan haar broers liep te denken, hoorde ze opeens vlak achter zich ferme voetstappen en werd ze ingehaald door een lange jongeman, die in het voorbijgaan tegen haar glimlachte. Ze schrok er zo van dat ze een stap opzij deed, struikelde en haar enkel verzwikte. Het deed even pijn, maar ze viel niet doordat hij vlug een hand had uitgestoken en haar overeind hield.

‘Het spijt me ontzettend! Ik wilde u niet laten schrikken en al helemaal niet omverduwen,’ zei hij verontschuldigend. Bezorgd keek hij haar aan, en het viel Beata meteen op hoe aantrekkelijk hij was. Hij was lang en blond, zijn ogen hadden dezelfde kleur als de hare en hij had lange, sterke armen en gespierde schouders. Hij hield haar nog steeds stevig bij haar arm vast. Ze merkte dat haar hoed scheef was gezakt en terwijl ze die rechtzette, nam ze hem steeds op. Hij moest iets

ouder zijn dan Horst, schatte ze. Hij droeg een witte broek, een donkerblauwe blazer, dezelfde kleur das en een strohoed die hem iets zwierigs gaf.

‘Dank u, maar ik mankeer niets, hoor. Het was mijn eigen schuld. Ik hoorde u niet op tijd aankomen.’

‘En u zag me pas toen ik u bijna omvergooide. Ik heb me erg lomp gedragen. Mankeert u echt niets? Hoe gaat het met uw enkel?’ Hij keek haar vriendelijk aan.

‘Prima. U hebt me net op tijd vastgegrepen.’ Hij had haar in het Frans aangesproken en ze antwoordde in dezelfde taal. Ze had Frans geleerd op school en het altijd goed bijgehouden. Haar vader had erop gestaan dat ze ook allemaal Engels leerden, en hij had hen aangemoedigd om er Italiaans en Spaans bij te doen. Het laatste had Beata wel gedaan, maar die talen had ze niet onder de knie gekregen. Haar Engels kon ermee door, maar ze sprak vloeiend Frans.

‘Wilt u misschien even zitten?’ Hij wees naar een bankje vlakbij, met uitzicht op het vredige meer, en wilde haar blijkbaar nog niet loslaten, alsof hij bang was dat ze alsnog zou vallen.

Glimlachend zei ze: ‘Er is heus niets met me aan de hand, hoor,’ al wilde ze best even een poosje naast hem zitten. Ze begreep eigenlijk niet waarom, want het was niets voor haar, maar hij was zo sympathiek en meelevend en leek het voorval zo te betreuren dat ze medelijden met hem had. Het kon echt geen kwaad als ze nog even een praatje met hem maakte voordat ze haar wandeling voortzette, vond ze. Ze had geen haast, want haar moeder en zusje zouden nog urenlang weg blijven. Dus stond ze hem toe haar naar het bankje te brengen, waar hij op een beleefde afstand naast haar ging zitten.

‘Is uw enkel echt in orde?’ Hij boog zich voorover om naar haar enkel te kijken, net onder de zoom van haar rok, en zag tot zijn opluchting dat die niet was opgezwollen.